

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

FOREIGN EXPERIENCE OF PREVENTING BULLYING IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Дмитрах О.О., аспірантка

*Інститут права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»*

Стаття присвячена дослідженню зарубіжного досвіду протидії булінгу в освітньому середовищі. Констатовано, що механізм виникнення булінгу в освітньому середовищі є відносно складним і включає багато глибоких факторів, таких як суспільство, сім'я, психологія, освіта, право та багато інших аспектів. Повністю вирішити проблеми протидії булінгу лише державою та навчальними закладами чи прийняттям декілька законів неможливо. Щоб запобігти булінгу та контролювати його необхідно удосконалити систему управління. Наприклад, у Японії до цього процесу залучаються місцеві освітні комітети, соціальні громадські організації, спільноти, засоби масової інформації та громадські організації соціального захисту, тоді як у Сінгапурі, відповідно до особливих обставин поліція може бути розміщена у навчальному корпусі, щоб допомогти вирішити проблеми булінгу.

Підкреслено, що у зарубіжних країнах існують різні терміни, які використовуються для ідентифікації актів булінгу, наприклад, переслідувати, ображати, приставати, завдавати шкоди, принижувати, дражнити тощо. Терміни знущання та переслідування використовуються деякими науковцями як синоніми. Теоретично булінг у школі також називають психолого-педагогічною проблемою, пов'язаною зі здоров'ям, вихованням, зумовленою низькою емоційною грамотністю суспільства.

Важливим аспектом протидії булінгу у освітньому середовищі є просвітницька робота: включення заходів профілактики булінгу в шкільну програму, проведення бесід з дітьми та батьками, проведення тренінгів, анкетування, створення доброзичливої атмосфери. Позитивним елементом у профілактиці булінгу є: залучення професіоналів (психологів, представників ювенальної юстиції, студентів-волонтерів); забезпечення загальношкільного навчання персоналу; запровадження програми профілактики, яка заснована на фактичних даних поширення булінгу у освітньому середовищі.

Ключові слова: булінг, насильство в освітньому середовищі, жорстоке поводження з дітьми, агресія, діти, освітнє середовище.

The article is devoted to the study of foreign experience of combating bullying in the educational environment. It was established that the mechanism of bullying in the educational environment is relatively complex and includes many deep factors, such as society, family, psychology, education, law and many other aspects. It is impossible to completely solve the problems of combating bullying only by the state and educational institutions or by adopting several laws. In order to prevent bullying and control it, it is necessary to improve the management system. For example, in Japan, the process involves local education committees, social NGOs, communities, the media and public welfare organizations, while in Singapore, in special circumstances, the police may be stationed in an educational building to help address bullying issues.

It is emphasized that in foreign countries there are different terms that are used to identify acts of bullying, such as stalking, insulting, molesting, harming, humiliating, teasing, etc. The terms bullying and harassment are used interchangeably by some scholars. Theoretically, bullying at school is also called a psychological-pedagogical problem related to health and education caused by low emotional literacy of society.

An important aspect of combating bullying in the educational environment is educational work: inclusion of bullying prevention measures in the school curriculum, holding conversations with children and parents, conducting trainings, questionnaires, creating a friendly atmosphere. A positive element in the prevention of bullying is: involvement of professionals (psychologists, representatives of juvenile justice, student volunteers); provision of school-wide staff training; introduction of a prevention program, which is based on actual data on the prevalence of bullying in the educational environment.

Key words: bullying, violence in the educational environment, child abuse, aggression, children, educational environment.

Постановка проблеми. На жаль, багато дітей стикаються з проблемою булінгу. Так, згідно з дослідженням «Поведінка щодо здоров'я дітей шкільного віку» (HBSC) із вибіркою понад 200 000 підлітків із 40 європейських країн, поширеність віктимізації булінгу оцінюється в 12,6 [1]. Отже, проблема булінгу у навчальних закладах існує в багатьох країнах. Водночас слід відрізнити простий конфлікт від булінгу, який характеризується системністю, наявністю сторін: кривдник, жертва, спостерігачі; заподіяння шкоди. Булінг у навчальних закладах практично неможливо викоринити, але його рівень можна значно знизити. Для цього необхідно впроваджувати профілактичні заходи та програми.

Актуальність теми. Слід зазначити, що проблема булінгу у навчальному закладі вивчалася психологами, соціологами, педагогами, юристами: К. Абсалямова, А. Барліт, Р. Безпальча, І. Гайдамашко, А. Губко, О. Дроздов, А. Йосипів, О. Корабльова, О. Ожйова, В. Ролінський, С. Стельмах, А. Чернякова, О. Шуміло. Разом із тим, означена тематика потребує подальшого дослідження з урахуванням нових реалій.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду протидії булінгу в освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. Найчастіше поняття булінг і термін переслідування, який часто використовується як синонім із залякуванням, визначаються як

«небажана агресивна поведінка», яка «заподіює шкоду чи страждання» і «повторюється багато разів або є велика ймовірність повторення» [2].

У США одним із найбільш активних державних інститутів, що співпрацює з учителями у сфері профілактики насильства та негативних явищ у закладах освіти, є Управління безпечних та вільних від наркотиків шкіл. Управління створено в 1984 році як підрозділ Міністерства освіти США, який займається дослідженням рівня безпеки в школах, розробленням та впровадженням профілактичних програм, спрямованих на виховання соціально відповідальних громадян [3, с. 179].

Станом на березень 2015 року всі п'ятдесят штатів мають законодавство проти булінгу [4]. Незважаючи на те, що закони штатів відрізняються, багато законів включають вимоги щодо розслідування інциденту булінгу; опису дисципліни для винних у булінгу; навчання персоналу школи щодо булінгу; запобігання булінгу в усій школі зусилля. Щоб подолати знущання в школах, учні отримують соціально-емоційне навчання та загальносистемні стратегії запобігання знущанням. Дослідження продемонстрували широкі переваги програм соціального та емоційного навчання, які опосередковано зменшують залякування [5].

Розглянемо правові засади боротьби з булінгом у Великій Британії. У 2012 році Міністерство освіти вирішило,

що школи повинні розробляти та впроваджувати ефективні стратегії протидії булінгу. У 2014 році Міністерство освіти Великої Британії також вирішило, що школи повинні сформулювати розумну, практичну та ефективну політику та стратегії боротьби з булінгом, щоб забезпечити можливість боротьби з цим явищем.

Окрім того, Уряд Великої Британії створив у школах підрозділи підтримки навчання (LSU), для того щоб допомогти учням змінити девіантну поведінку. Якщо з булінгом не вдалося справитися навчальний заклад повинен розпочати програму пастирської підтримки. Незважаючи на те, що програма пастирської підтримки повинна бути організована та виконана школою, місцевий компетентний відділ освіти повинен надати відповідну допомогу: тобто допомогти школі впровадити програму покращення поведінки учнів, надаючи консультації та інші послуги порушникам та їх батькам [6].

Японське суспільство почало звертати увагу на проблему знущань у студентських містечках приблизно в 1980 році, але до 2013 року в Японії не було спеціального закону про запобігання та регулювання знущань у студентських містечках.

У квітні 2013 року Демократична партія, партія «Життя» та Соціал-демократична партія спільно запропонували базовий Закон про сприяння протидії булінгу, який був ухвалений у червні 2013 року. Закон містить 35 статей у 5 розділах щодо сприяння заходам із запобігання булінгу, який стосується шкіл. Основна ідея закону полягає в тому, що, зважаючи на те, що заходи з попередження булінгу стосуються всіх дітей, необхідно створити середовище, в якому діти зможуть навчатися та займатися іншими видами діяльності спокійно та без булінгу в університеті та за його межами. Відповідно до закону про сприяння заходам протидії булінгу, щоб правильно боротися з булінгом у студентському містечку, держава та місцеві громадські організації повинні посилити підготовку вчителів, підвищити їхню кваліфікацію та оволодіти професійними знаннями, пов'язаними з наданням консультації та підтримки [6].

Проте, Закон про сприяння протидії булінгу у Японії має певні проблеми з реалізацією. Закон передбачає, що засновник школи або школа повинні створити агентство для розслідування основних подій булінгу. Проте, вищезазначений закон не вказує хто має сформувати допоміжний орган, що може призвести до таких проблем, як наявність у спеціального органу професійних недоліків. Крім того, закон посилює відповідальність вчителів, але не враховує, чи є у вчителів енергія та здатність вирішувати такі проблеми. Нарешті, щодо заходів покарання за припинення занять, заходи певною мірою порушують право на освіту, передбачене статтею 26 Конституції Японії, тому вони не є загальноприйнятими.

Досвід Німеччини у боротьбі з булінгом досить цікавий, оскільки країна мультикультурна. В одному класі можуть навчатися діти з Німеччини, Сирії, Афганістану. Тому завдання кожної школи – створити на уроці таку атмосферу, щоб кожна дитина почувалася комфортно. Булінг завжди має місце там, де одна дитина відрізняється від більшості (кольором шкіри, релігійними поглядами, соціальним чи майновим статусом тощо). У німецьких навчальних закладах пліч-о-пліч навчаються діти різних національних традицій, культур і релігій, завдяки чому дітям з раннього дитинства прищеплюється почуття толерантності до інших.

Програма протидії булінгу є Olweus Bullying Prevention Program в Німеччині – це загальношкільна або універсальна програма протидії булінгу з цільовими компонентами, призначеними для зменшення поширеності існуючих проблем булінгу, запобігання розвитку нових проблем, покращення стосунків з однолітками в школі та формування почуття спільності. Вищезазначена про-

грама базується на чотирьох ключових принципах: дорослі в школі повинні брати участь у житті учнів; встановити жорсткі межі неприйнятної поведінки; постійно використовувати нефізичні, неворожі негативні наслідки; показувати приклад для наслідування. В рамках цієї програми шкільний персонал працює над реструктуризацією соціального середовища школи з метою зменшення ризиків булінг та формування почуття спільності [7]. Дослідження в Німеччині показали досить високий рівень зниження випадків булінгу завдяки впровадженню програми протидії булінгу. Позитивний ефект може зберігатися для жертв і кривдників упродовж 2 років з відносним зниженням випадків булінгу на 25% [8].

Ще одна програма боротьби з булінгом у Німеччині, яка заслуговує на увагу, – це «Підхід без звинувачення» («No Blame Approach»), який є дуже успішним методом реагування на булінг у школах. Досвід використання підходу «No Blame Approach» у багатьох школах Німеччини показує хороші результати. У 85% випадків знущання можна було зупинити. Ефективність підходу ґрунтується на тому, що, незважаючи на серйозні проблеми, звинувачення та покарання відсутні [9]. Сьогодні, окрім Німеччини, «Підходи без звинувачення» використовуються в Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, Австралії, Новій Зеландії та Швейцарії. «Підхід без звинувачення» є добре структурованим методом і складається з трьох послідовних кроків: розмова з учнем, який постраждав від булінгу; обговорення з групою підтримки (у складі 6–8 учнів); обговорення з жертвою та членами групи підтримки (індивідуально).

Отже, механізм виникнення булінгу в освітньому середовищі є відносно складним і включає багато глибоких факторів, таких як суспільство, сім'я, психологія, освіта, право та багато інших аспектів. Повністю вирішити проблему лише державою та навчальними закладами чи прийняттям декілька законів неможливо. Щоб запобігти булінгу та контролювати його необхідно удосконалити систему управління. Наприклад, у Японії до цього процесу залучаються місцеві освітні комітети, соціальні громадські організації, спільноти, засоби масової інформації та громадські організації соціального захисту, тоді як у Сінгапурі, відповідно до особливих обставин поліція може бути розміщена у навчальному корпусі, щоб допомогти вирішити проблеми булінгу; Експерти з соціології, психології, педагогіки, права та інших галузей, а також батьки учнів запрошуються взяти участь у розробці стратегій і планів боротьби з булінгом у Швеції.

У зарубіжних країнах існують різні терміни, які використовуються для ідентифікації актів булінгу, наприклад, переслідувати, образити, приставати, завдавати шкоди, принижувати, дражнити тощо, насправді терміни знущання та переслідування використовуються деякими науковцями як синоніми. Теоретично булінг у школі також називають психолого-педагогічною проблемою, пов'язаною зі здоров'ям, вихованням, зумовленою низькою емоційною грамотністю суспільства.

Зауважимо, що феномен булінгу в освітньому середовищі спонукає до появи ще нового терміну. Через ефект, який має наслідки знущань, у 2001 році було введено новий термін «буліцид», який все ще вважається відносно новим терміном і викликає все більший інтерес. Буліцид відноситься до акту самогубства, скоєного учнем, тому що самогубець вважав це менш болісним, ніж відвідування школи та залякування, глузування та приниження. Останній термін означає найсильніший вплив знущань на жертв – припинення життя.

Висновки. Важливим аспектом протидії булінгу у освітньому середовищі є просвітницька робота: включення заходів профілактики булінгу в шкільну програму, проведення бесід з дітьми та батьками, проведення тренінгів, анкетування, створення доброзичливої атмосфери.

Позитивним елементом у профілактиці булінгу є залучення професіоналів (психологів, представників ювенальної юстиції, студентів-волонтерів); забезпечення загальношкільного навчання персоналу; запровадження програми профілактики, яка заснована на фактичних даних поширення булінгу у освітньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hradova Julia Counteraction Of Bullying In Foreign Countries: The Experience Of Germany. URL: <https://www.researchgate.net/publication/372498909>
2. Patchin J. W. and Hinduja S., Words Wound: Delete Cyberbullying and Make Kindness Go Viral. Golden Valley, MN, USA: Free Spirit Publishing, 2013.
3. Чернякова А. В. Організаційно-педагогічні засади запобігання та подолання насильства в загальноосвітніх школах США: дис. ... канд. пед. наук. Суми, 2011. 308 с.
4. Sabia, J.J., & Bass, B. Do Anti-Bullying Laws Work? New Evidence on School Safety and Youth Violence, *Journal of Population Economics*. 2017
5. Durlak, J.A., Weissberg, R.P., Dymnicki, A.B., Taylor, R.D., & Schellinger, K.B. The Impact of Enhancing Students' Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions, *Child Development*. 2011
6. Qufei Guo Research on Bullying Law and Education in the Context of Educational Informatization. URL: https://www.researchgate.net/publication/348652986_Research_on_Bullying_Law_and_Education_in_the_Context_of_Educational_Informatization#fullTextFileContent
7. Olweus, D., Limber, S.P. The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and evaluation over two decades. In S. R. Jimerson, S.M. Swearer, & D.L. Espelage (Eds.), *Handbook of bullying in schools: An international perspective*. 2010. pp. 377-401.
8. Ossa F.C. Jantzer V., Eppelmann L., Parzer P., Resch F., Kaess M. Effects and moderators of the Olweus bullying prevention program (OBPP) in Germany. *European Child & Adolescent Psychiatry*. V. 30(11). 2021
9. Evaluation des No Blame Approach. URL: https://www.no-blame-approach.de/ergebnisse_evaluation.html.